

АНОТАЦІЯ

Смотрич Д. В. Процесуально-правові засади виконання судових рішень в адміністративних справах. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. – Львівський національний університет імені Івана Франка; Національний університет «Львівська політехніка», Львів, 2021.

Дисертацію присвячено визначенню процесуально-правових засад виконання судових рішень в адміністративних справах, а також розробленню пропозицій щодо удосконалення законодавства у відповідній сфері.

Запропоновано поняття «виконання судового рішення в адміністративних справах» розглядати у двох аспектах – у матеріально-правовому та процесуальному.

Встановлено, що у матеріально-правовому аспекті виконання судового рішення в адміністративному судочинстві – це невід’ємна складова права особи, яка звернулася до адміністративного суду за захистом порушених прав та охоронюваних законом інтересів у публічно-правих відносинах, на судовий захист та на справедливий суд, яке виражається у тому, що остаточне судове рішення, яким закінчено розгляд адміністративної справи або вирішено процесуальні питання та яке набуло законної сили, буде реалізоване своєчасно, у повному обсязі та у спосіб, визначений у резолютивній частині такого рішення.

У процесуальному аспекті під виконанням судових рішень слід розуміти реалізацію суб’єктом, на якого судовим рішенням покладено відповідні зобов’язання, приписів резолютивної частини судового рішення, яке може виражатися у вчиненні таким суб’єктом певних дій, утриманні від їх вчинення або прийнятті певного рішення.

До процесуальних гарантій забезпечення належного виконання судового рішення в адміністративному судочинстві віднесено: 1) закріплення обов’язковості виконання судового рішення, яке набуло законної сили; 2) публічний порядок винесення судового рішення; його оприлюднення у

встановленому законом порядку; 3) встановлення особливого порядку звернення судового рішення до примусового виконання, якщо рішення винесено не на користь відповідача - суб'єкта владних повноважень; 4) встановлення юридичної відповідальності за невиконання судового рішення; 5) здійснення судового контролю та застосування адміністративним судом інших процесуальних засобів забезпечення виконання судового рішення.

Визначено, що порядок виконання судового рішення – це послідовна, здійснювана у визначеному законом порядку, зміна пов'язаних між собою етапів, на кожному з яких судом, сторонами, державним виконавцем, іншими особами – учасниками виконавчого провадження реалізується певна сукупність дій, спрямованих на виконання боржником в адміністративній справі, покладених на нього судовим рішенням обов'язків.

Запропоновано такий критерій класифікації способів виконання судового рішення, як характер діяльності (активної чи пасивної), що становить зміст виконання рішення, за яким способи виконання поділяються на: 1) здійснення активних дій (нарахування, перерахування, донарахування та сплата коштів на користь суб'єкта приватного права, сплата відшкодування шкоди, яка є наслідком його протиправних рішень, дій або бездіяльності, здійснення реєстраційних дій, прийняття до розгляду, розгляд та надання вичерпної, мотивованої відповіді по заяві, прийняття рішення тощо); 2) пасивне виконання судових рішень (утримання суб'єктом владних повноважень від: вчинення дій, які визнані неправомірними, виконання певних повноважень, якщо судом визнано відсутність компетенції (повноваження) суб'єкта владних повноважень, реалізації акта індивідуальної дії або нормативно-правового акта, який визнаний протиправним та нечинним судовим рішенням тощо); 3) пасивно-активне виконання судового рішення (виконання рішення про визнання нечинним нормативно-правового акта).

Виявлені такі особливості порядку виконання судових рішень в деяких категоріях адміністративних справ: 1) у справах, в яких боржником є колегіальний суб'єкт публічного управління: способом виконання таких рішень

є, як правило, прийняття конкретного рішення або вчинення певної дії на користь позивача, позаяк, виконання такого рішення у примусовому порядку можливо лише шляхом спонукання виконавцем або судом за допомогою процесуальних засобів та засобів примусу (штрафу) відповідного суб'єкта виконати рішення суду; 2) у справах про стягнення коштів з бюджетів: державний виконавець позбавлений можливості самостійно здійснювати списання коштів за виконавчими документами, оскільки стягнення коштів з державного бюджету покладається безпосередньо на державний орган, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів, відповідно до того, в якому порядку надходять виконавчі документи.

Запропоновано суб'єктів виконання судового рішення в адміністративному судочинстві поділити на чотири групи: 1) суд, що постановив рішення, від активної позиції якого залежить своєчасність та належність виконання судового рішення; 2) учасники справи – боржник та стягувач, які є найбільш зацікавленими у виконанні судового рішення; 3) державні виконавці, які стають головними суб'єктами виконання судового рішення у разі звернення його до примусового виконання, а також інші учасники виконавчого провадження, які можуть залучатися виконавцем до проведення виконавчих дій; 4) інших органи, які залучаються виконавцем до проведення виконавчих дій, або які у силу закону наділенні повноваженнями, необхідними для виконання судового рішення.

З метою удосконалення національного механізму забезпечення повного та своєчасного виконання судових рішень адміністративних судів доцільно застосувати такий досвід деяких зарубіжних держав: 1) запровадження інституту колективної відповідальності за невиконання судового рішення, якщо таке виконання покладено на колегіальний орган (Франція); 2) закріплення права судді призначити спеціального відповідального суб'єкта за виконання судового рішення (Італія); 3) запровадження інституту притягнення виконавців до відповідальності за неналежне, несвоєчасне виконання судового рішення (Литва); 4) детальне регулювання процедур примусового виконання судових

рішень в адміністративних справах, прийнятих щодо бюджетних установ, юридичних осіб публічного права та ін. (Грузія); 5) закріплення строку добровільного виконання судового рішення в процесуальному кодексі та встановлення судового контролю за виконанням всіх судових рішень з можливістю накладення санкції за невиконання такого в добровільному порядку у встановлений кодексом строк (Казахстан).

Доведено, що активна позиція адміністративного суду у процесі виконання судового рішення сприяє підвищенню оперативності та ефективності такого виконання. Одним із дієвих процесуальних засобів, які при цьому можуть застосовуватися судом – це здійснення судового контролю у спосіб зобов'язання суб'єкта владних повноважень подати до суду звіт про виконання судового рішення, накладення штрафу на керівника суб'єкта владних повноважень – боржника у справі за результатом розгляду такого звіту або його неподання у встановлений судом строк, а також визнання протиправними дій або бездіяльності суб'єкта владних повноважень, допущених ним у зв'язку з виконанням (невиконанням) судового рішення. Судовий контроль спрямований на те, щоб особа, якій належить виконати рішення суду, що набрало законної сили, здійснила достатні дії для організації процесу його виконання у чіткій відповідності до висновків суду, незалежно від будь-яких умов, оскільки інше суперечитиме принципу верховенства права. Іншими процесуальними засобами забезпечення виконання судового рішення, які можуть застосовуватися судом, є роз'яснення судового рішення, встановлення строку, способу та порядку виконання такого рішення, допущення заміни сторони виконавчого провадження.

Виявлено, що основною проблемою виконання судових рішень в адміністративних справах є їх неповне або несвоєчасне виконання, причиною чого стає: незбалансованість державної соціальної та бюджетної політики, неналежне виконання державним виконавцем своїх зобов'язань, зволікання суб'єктом владних повноважень щодо виконання покладених на нього судовим рішенням обов'язків.

Запропоновано з метою удосконалення інституту виконання судових рішень в адміністративному судочинстві: 1) доповнити положення Закону України «Про виконавче провадження» статтею, в якій закріпити повноваження суду (судді) у виконавчому провадженні, а саме: здійснення судового контролю за виконанням судового рішення, розгляд справ про оскарження рішень, дій або бездіяльності державного або приватного виконавця тощо; 2) збільшити обсяг фінансування видатків держави на виконання судових рішень, боржником в яких є держава, зокрема, шляхом пошуку додаткових джерел, з яких формуватиметься спеціальний фонд у Державному бюджеті України, який спрямовуватиметься на покриття заборгованості держави перед громадянами, яка виникла на підставі судових рішень; 3) у ст. 264 КАС України встановити конкретний строк опублікування резолютивної частини рішення та закріпити обов'язкове залучення органів Міністерства юстиції України (якщо відповідний акт підлягає державній реєстрації), а також профільних міністерств та відомств, які є головними розробниками акта, що визнаний нечинним, до розгляду адміністративної справи; 4) визначити порядок виконання судових рішень органами місцевого самоврядування та їх посадовими особами шляхом внесення відповідних доповнень до ст. 77 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» та розробити з урахуванням положень БК України Типовий Порядок виконання судових рішень, боржником в яких є органи місцевого самоврядування, на основі якого відповідні місцеві ради розроблятимуть власний порядок, тощо.

Ключові слова: судові рішення, виконання судових рішень, виконавче провадження, адміністративне судочинство, процесуально-правові засади, судовий контроль, процесуально-правові засоби.

ANNOTATION

Smotrych D.V. Procedural and legal principles of execution of court decisions in administrative cases. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the doctor of philosophy on a specialty 081 – Law. Ivan Franko National University of Lviv; Lviv Polytechnic National University, Lviv, 2021.

The dissertation is devoted to the definition of procedural and legal bases of execution of court decisions in administrative cases, as well as to the development of proposals for improving the legislation in the relevant field.

It is proposed to consider the concept of «execution of a court decision in administrative cases» in two aspects – in substantive and procedural.

It is established that in the substantive aspect of the execution of a court decision in administrative proceedings – is an integral part of the right of a person who appealed to the administrative court to protect violated rights and legally protected interests in public relations, judicial protection and a fair trial, which is expressed in the fact that the final court decision, which completed the administrative case or resolved procedural issues and which has entered into force, will be implemented in a timely manner, in full and in the manner specified in the operative part of such a decision.

In the procedural aspect, the execution of court decisions should be understood as the implementation by the subject to whom the court decision imposes the relevant obligations, the instructions of the operative part of the court decision, which may be expressed in the commission of such actions by such subject.

The procedural guarantees of ensuring the proper execution of a court decision in administrative proceedings include: 1) consolidation of the obligation to execute a court decision, which has entered into force; 2) public procedure for making a court decision; its promulgation in the manner prescribed by law; 3) the establishment of a special procedure for appealing a court decision for enforcement, if the decision is not in favor of the defendant – the subject of power; 4) establishment of legal liability for non-execution of a court decision; 5) exercise of judicial control and application

by the administrative court of other procedural means of ensuring the execution of a court decision.

It is determined that the procedure of execution of a court decision is a consistent, carried out in the manner prescribed by law, change of interrelated stages, at each of which the court, parties, state executor, other persons – participants in enforcement proceedings implements a set of actions the debtor in an administrative case, the duties imposed on him by a court decision.

The criterion of classification of methods of execution of a court decision as the nature of activity (active or passive) is offered, which is the content of execution of a decision, according to which the methods of execution are divided into: 1) implementation of active actions private law, payment of damages resulting from its illegal decisions, actions or omissions, registration actions, acceptance for consideration, consideration and provision of a comprehensive, reasoned response to the application, decision-making, 2) passive execution of court decisions (retention by the subject authority from committing actions that are recognized as illegal, the performance of certain powers, if the court found the lack of competence (authority) of the subject of authority, the implementation of an act of individual action or legal act, which is recognized as illegal and invalid court decision, etc.); 3) passive-active execution of a court decision (for example, execution of a decision on invalidation of a normative legal act).

The following features of the order of execution of court decisions in some categories of administrative cases are revealed: 1) in cases in which the debtor is a collegial subject of public administration: the way of execution of such decisions is, as a rule, acceptance of the concrete decision or performance of certain action, execution of such a decision in a compulsory manner is possible only by inducing the executor or the court by means of procedural means and means of coercion (fine) of the relevant subject to execute the court decision; 2) in cases of recovery of funds from budgets: the state executor is deprived of the opportunity to write off funds on executive documents, as recovery of funds from the state budget is entrusted directly to the State Treasury Service of Ukraine in accordance with the procedure for receipt

of executive documents.

It is proposed to divide the subjects of execution of a court decision in administrative proceedings into four groups: 1) the court that rendered the decision, on the active position of which depends the timeliness and appropriateness of the execution of the court decision; 2) participants in the case – the debtor and the debt collector, who are most interested in the execution of the court decision; 3) state executors, who become the main subjects of execution of a court decision in case of its application for enforcement, as well as other participants in enforcement proceedings who may be involved by the executor in carrying out enforcement actions; 4) other bodies which are involved by the executor in carrying out executive actions, or which by virtue of the law are endowed with the powers necessary for execution of the court decision.

It is proposed to apply the following experience of some foreign states in order to improve the national mechanism for ensuring full and timely execution of court decisions of administrative courts: 1) introduction of the institution of collective liability for non-execution of a court decision, if such execution is entrusted to a collegial body (France); 2) consolidation of the judge's right to appoint a special responsible entity for the execution of a court decision (Italy); 3) introduction of the institute of bringing executors to justice for improper, untimely execution of a court decision (Lithuania); 4) detailed regulation of procedures for enforcement of court decisions in administrative cases adopted in respect of budgetary institutions, legal entities under public law, etc. (Georgia); 5) fixing the term of voluntary execution of a court decision in the procedural code and establishing judicial control over the execution of all court decisions with the possibility of imposing a sanction for non-execution of such on a voluntary basis within the period established by the code (Kazakhstan).

It is proved that the active position of the administrative court in the process of execution of a court decision helps to increase the efficiency and effectiveness of such execution. One of the effective procedural means that can be used by the court is the exercise of judicial control in the manner of obliging the subject of power to

submit to the court a report on the execution of the court decision, imposing a fine on the head of the subject of power – the debtor, as a result of consideration of such report or its failure to submit within the period prescribed by the court, as well as the recognition of illegal actions or omissions of the subject of power, allowed by him in connection with the execution (non-execution) of the court decision. Judicial review is aimed at ensuring that a person who is to enforce a judgment that has entered into force takes sufficient steps to organize the process of enforcing it in strict accordance with the court's findings, regardless of any circumstances, as otherwise contrary to the rule of law. Other procedural means of ensuring the execution of a court decision, which may be applied by the court, are clarification of the court decision, establishment of the term, method and procedure for execution of such a decision, admission of replacement of the party to the enforcement proceedings.

It was revealed that the main problem of execution of court decisions in administrative cases is their incomplete or untimely execution, which is caused by: imbalance of state social and budgetary policy, improper fulfillment of state obligations by the state executor, delay of the subject of power to fulfill court duties. decision of duties.

It is proposed in order to improve the institution of execution of court decisions in administrative proceedings: 1) to supplement the provisions of the Law of Ukraine «On Enforcement Proceedings» with an article fixing the powers of the court (judge) in enforcement proceedings, namely: judicial control over execution of court decisions on appeals against decisions, actions or omissions of a public or private executor, etc.; 2) increase the amount of financing of state expenditures for the execution of court decisions in which the state is a debtor, in particular, by finding additional sources from which a special fund will be formed in the State Budget of Ukraine to cover state debts to citizens arising from court decisions; 3) in Art. 264 CAS of Ukraine to set a specific deadline for publication of the operative part of the decision and to establish mandatory involvement of the Ministry of Justice of Ukraine (if the relevant act is subject to state registration), as well as relevant ministries and agencies that are the main developers of the act; 4) determine the

procedure for execution of court decisions by local governments and their officials by making appropriate amendments to Art. 77 of the Law of Ukraine «On Local Self-Government in Ukraine» and development taking into account the provisions of the BC of Ukraine of the Standard Procedure for execution of court decisions, the debtor of which is local government, on the basis of which relevant local councils will develop their own procedure, etc.

Key words: court decision, execution of court decisions, executive proceedings, administrative proceedings, procedural and legal principles, judicial control, procedural and legal means.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Смотрич Д. В. Правове забезпечення виконання судових рішень в адміністративних справах і рішень європейського суду з прав людини. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. Вип. 3. С. 115–118.

2. Smotrych D. Історичне дослідження проблематики щодо примусового виконання судових рішень в адміністративних справах. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2017. № 3. С. 185–190.

3. Smotrych D. Features of judicial control of the judicial decision execution in administrative process. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2018. № 5. С. 93–98.

4. Smotrich D. Європейський досвід у сфері виконання судових рішень в адміністративних справах. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2020. № 2. С. 193–198.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Смотрич Д. В. Поняття, види та ознаки виконання судових рішень у адміністративних справах. *Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання в Україні: тези регіональної науково-практичної конференції (м. Львів, 16 грудня 2016 року)*; упор. В. К. Грищук. Львів: ЛДУВС, 2016. С. 417–424.

6. Смотрич Д. В. Процесуальні вимоги до виконання судових рішень у адміністративних справах. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні*: матеріали XXIII звітної науково-практичної конференції (м. Львів, 7–8 лютого 2017 р.): ЛНУ імені Івана Франка, 2017. С. 97–102.

7. Смотрич Д. В. Особливості виконання судових рішень щодо боржників – колегіальних суб'єктів публічного управління. *Шляхи вдосконалення нормативно-правової бази України як основи сталого розвитку суспільства*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 1–2 вересня 2017 р.): Східноукраїнська наукова юридична організація, 2017. С. 64–69.

8. Смотрич Д. В. Основні форми судового контролю за виконанням судового рішення в адміністративному спорі. *Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 10 листопада 2017 р.): ЛДУВС, 2017. С. 227–229.

9. Смотрич Д. В. Основні стадії примусового виконання судового рішення в адміністративних справах. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні*: матеріали XXIV звітної науково-практичної конференції (м. Львів, 7–8 лютого 2018 р.): ЛНУ імені Івана Франка, 2018. С. 85–87.

10. Смотрич Д. В. Особливості виконання судових рішень приватними виконавцями в адміністративних справах. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні*: матеріали XXV звітної науково-практичної конференції (м. Львів, 7–8 лютого 2019 р.): ЛНУ імені Івана Франка, 2019. С. 67–70.

11. Смотрич Д. В. Виконавчі системи Європейських країн. *Актуальні проблеми прав людини, держави та правової системи*: матеріали XVIII міжнар. студентсько-аспірантська наук. конф. (м. Львів, 18–19 квітня 2019 р.): ЛНУ імені Івана Франка, 2019. С. 158–159.

12. Смотрич Д. В. Європейський досвід у сфері виконання судових рішень у адміністративних справах. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні*: матеріали XXVI звітної науково-практичної конференції (м. Львів, 6–7 лютого 2020 р.): ЛНУ імені Івана Франка, 2020. С. 90–93.